

Регіональні особливості інноваційного розвитку української економіки

Незважаючи на очевидні позитивні тенденції розвитку інноваційної сфери світової економіки, протилежну цій тенденції закономірність демонструє українська економіка. Феномен швидкого наукоємного економічного зростання поки що не спрацьовує. Україна постійно втрачає свій інноваційний та науковий потенціал. У розрахунку на 10 тис. осіб економічно активного населення чисельність дослідників в Україні впродовж 2005–2011 рр. зменшилась у 1,2 раза. Найбільш контрастні його втрати простежуються на регіональному рівні.

<...> Серед регіональних наукових центрів НАН та МОН України найбільші втрати дослідницького потенціалу у розрахунку на 10 тис. осіб економічно активного населення впродовж 2005–2011 рр. характерними були для Придніпровського (на 26,5 %) та Західного (на 25,7 %). При цьому необхідно зазначити, що у Західному науковому центрі взагалі найнижчий дослідницький потенціал (у середньому 8,3 особи на 10 тис. економічно активного населення).

Водночас Тернопільська область упродовж означеного періоду втратила 50,6 % чисельності своїх дослідників, Волинська – 50 %, Запорізька – 40,5 %, Житомирська – 40,5 %. Серед регіональних економік є й такі, дослідницький потенціал яких складається всього з одного дослідника на 10 тис. осіб економічно активного населення (Хмельницька обл.).

Для наукового потенціалу країни характерним є не тільки його зниження, але й зростання асиметрії територіального розташування.

Науковий потенціал національної економіки сконцентрований, переважно, у восьми найбільш наукоємних регіональних економіках (м. Київ, Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Київська, Львівська, Одеська та Харківська області). Дослідницький потенціал восьми означених регіональних економік у 2011 р. становив 86,5 % їхньої загальної чисельності у країні.

Упродовж 2005–2011 рр. асиметрія наукового потенціалу за регіональними економіками зростає зі 184 разів до 199 разів. При цьому чисельність працівників у наукових установах державного, підприємницького та освітнього секторів науки у 2012 р. становила 0,63 % зайнятого населення України (у Росії – 1,1 %, Білорусі – 1,3 %). Хоча питома вага працівників наукових організацій у загальній зайнятості 2011 р. була дещо більшою й становила 0,66 %...

Порівняно з 2005 р. цей показник знизився на 0,17 % (у 2005 р. він становив 0,83 %). Найгірше співвідношення чисельності працівників наукових організацій до числа зайнятих становило у Хмельницькій (0,019 %), Рівненській (0,056 %), Житомирській (0,066 %), Волинській (0,074 %) та Тернопільській областях (0,07 %).

<...> Чисельність дослідників у розрахунку на 10 тис. осіб зайнятого населення в 2011 р. у Хмельницькій області становила 1,12 особи, Рівненській – 2,96 особи, Житомирській – 3,13 особи, Тернопільській – 3,87 особи, Волинській – 4,07 особи. Загальноукраїнський показник становив 34,63 особи. Це при тому, що в Росії означений чинник у 2012 р. становив 63 особи, Фінляндії – 170 осіб, Японії – 104 особи, Норвегії – 101 особу, США – 95 осіб, Франції – 91 особу, Австрії – 87 осіб, Канаді – 86 осіб, Німеччині – 8 особу, Великобританії – 76 осіб¹.

Серед регіонів, у яких розташовані Ради регіональних наукових центрів НАН і МОН України, найнижчим цей чинник є в АР Крим (11,4 особи) та Одеській області (21,1 особи). Найвищим – у Харківській області (90,9 осіб). Тобто у цьому регіоні він певною мірою є порівняним з відповідним показником рівня наукового потенціалу, характерного для наведених вище країн світу.

Якщо у цьому контексті оцінювати ефективність інноваційної діяльності регіональних наукових центрів, то необхідно зазначити, що завдання генерувати накопичення конкурентоспроможного наукового та інноваційного потенціалів національної економіки у найближчій перспективі досягти достатньо проблематично. Тобто для української економіки характерним є зниження наукового потенціалу в цілому, а також за регіональними економіками, що говорить про зниження людського капіталу інноваційного розвитку та інноваційності національного господарського комплексу.

Ще один аспект оцінки ефективності інноваційної діяльності. За матеріалами Державної служби статистики України на протигагу світовій тенденції в країні число установ, які здійснювали науково-технічну діяльність упродовж 2005–2012 рр. зменшувалось. Якщо у 2005 р. їх було 1510 одиниць, то у 2012 р. – стало 1208 (зменшилось на 302 одиниці, або на 20 %). Зазначене істотно ускладнює перехід української економіки на інноваційну модель її розвитку.

Фактором, що додатково ускладнює означену проблему, є великомасштабні зміни демографічної ситуації в країні. Так, за дослідженнями Світового банку², трудові ресурси України зменшуються щорічно приблизно на 160 тис. осіб. Водночас відмічається в Доповіді, швидке зростання міст у світі змінює структуру зайнятості населення. За оцінками її авторів, очікується, що до 2020 р. більше половини населення країн, що розвиваються, проживатиме у великих і малих містах. У результаті цього темпи приросту робочої сили несільськогосподарських сфер діяльності будуть перевищувати

---

¹ *Рогов С. М.* Шоковая терапия и «Реформа РАН»: реалии российской науки. – М.: Институт США и Канады РАН, 2013. – 48 с. – Режим доступа: <http://www.ras.ru/news/shownews.aspx?id=4c3d3366-ea11-4a33-a18c-799aa0a52070>.

² Доклад о мировом развитии, 2013. – Режим доступа: <http://g.ua/DHLR>.

темпи приросту трудових ресурсів сільського господарства. При цьому наголошується, що в індустріально розвинутих країнах означені структурні зміни відбувалися достатньо тривалий час (упродовж десятиліть). У сучасних же умовах світового розвитку (за матеріалами Доповіді) у країнах, що розвиваються, вони стають реальністю впродовж одного покоління. Це означає, як показують дослідження, що структурні зміни спроможні забезпечити небувале зростання ефективності економіки, у силу чого деякі країни, що розвиваються, змогли цим скористатися і швидко зменшити розрив у рівнях продуктивності з індустріально розвинутими країнами. Проте це характерно не для всіх країн.

Глобалізованість світової економіки змінює й характер праці. В індустріально розвинутих країнах відбувається посилення сфери послуг і наукоємних сфер діяльності й послаблення добувної та традиційної обробної промисловості на продуктивність господарського комплексу. Удосконалення технологій та перенесення виробництв до країн, що розвиваються, призводить до скорочення робочих місць середньої кваліфікації. Відбувається подрібнення виробничих завдань, що дає можливість виконувати їх у різних місцях (зокрема, й у малих містах). Транснаціональні корпорації, зазначається в Доповіді, створили інтегровані вартісні ланцюжки, щоб ефективно використовувати кадрові резерви різних країн. Аутсорсинг (субпідряд) впроваджується як в промисловості, так і у сфері послуг. Упродовж 1990–2008 рр. (за Доповіддю) частка країн, що розвиваються, в експорті світових послуг зросла вдвічі, досягнувши 21 %.

Технології змінюють характер взаємозв'язку між працівниками та компаніями, надаючи останнім доступ до світових ринків праці. Деякі з них функціонують на основі інтернет-мереж. Робота по найму на умовах неповного робочого дня чи на тимчасовій основі стала (за Доповіддю) однією із головних ознак сучасності для промислово розвинутих країн, та країн, що розвиваються. Зміни в структурі світового виробництва обумовили зміни в рівнях кваліфікації та розподілі найбільш кваліфікованих кадрів. Китай та Індія займають перші місця з привабливості стосовно можливих напрямів аутсорсингу, оскільки мають високі показники наявності кваліфікованих кадрів (Доповідь ЮНЕСКО з науки за 2010 р.).

У «Доповіді про людський розвиток 2013» зазначається, що «вперше за 150 років сукупний обсяг виробництва трьох провідних економік світу, що розвиваються, – Бразилії, Індії та Китаю – наблизився до сумарного ВВП шести найбільш розвинутих країн світу – Німеччини, Італії, Канади, Великої Британії, США та Франції. Зазначена обставина різко змінює баланс глобальної

економічної потужності». Експерти Світового банку засвідчують, що до 2050 р. частка світового виробництва Бразилії, Індії та Китаю буде становити 40 %³.

Таким чином, нова якість світової економіки полягає в тому, що високий рівень розвитку інноваційної сфери може бути притаманним не лише високорозвинутим економікам. І, завдяки цьому феномену, країни, що не входять до клубу високорозвинутих, мають можливість увійти до нього саме завдяки нарощуванню потенціалу інноваційної сфери та ефективності її функціонування. У силу чого характерною сучасною тенденцією поліпшення інвестиційної привабливості економік світу є нарощування наукового потенціалу та їхніх інноваційних сфер.

Отож Україна, маючи відповідні інноваційну сферу та науковий потенціал, повинна постійно їх нарощувати та більш активно долучатись до перерозподілу світових інвестиційних потоків на свою користь (*Інституційні механізми капіталізації економіки регіонів Українського Причорномор'я : [монографія] / [Б. В. Буркинський, В. М. Осипов, О. В. Моліна та ін.] ; за наук. ред. Б. В. Буркинського ; НАН України, Ін-т пробл. ринку та екон.-екол. дослідж. – Одеса : ІПРЕД НАН України, 2014. – С. 101–108).*

---

³ Доклад о человеческом развитии, 2013. – Режим доступа: http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2013_summary_RU.pdf.